

Asiantuntijalausunto
Sirkku Kupiainen
Erityisasiantuntija (koulutuksen arviointi),
vieraileva tutkija
Koulutuksen arviointikeskus HEA
Helsingin yliopisto
7.4.2026

**Karhunen, H., Kuuppelomäki, T., Sarvimäki, M., Suhonen, T. & Uusitalo, R.: Perus-
opetuksen oppimistulokset ja mahdollisuuksien tasa-arvo. Eduskunnan tarkastus-
valiokunnan julkaisu 1 / 2026.**

Kiitän mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto tärkeäksi ja tervetulleeksi kokemas-
tani tarkastusvaliokunnan tilaamasta raportista. Kuten raportissa ja jo useammassa sitä
edeltäneessä asiaa käsitelleessä julkaisussa (mm. Sivistysselektio, 2023) on tuotu
esiin, suomalaiskoululaisten osaaminen on heikentynyt jo viimeisen parinkymmenen
vuoden ajan. Tämän lisäksi sekä kansainvälisten että kansallisten oppimisarviointien tu-
loket ovat osoittaneet osaamisen polarisoituneen tavalla, jossa niin alueiden ja koulu-
jen väliset kuin oppilaiden kotitaustan mukaiset erot ovat kasvaneet. Kiinnostavan lisän
kehityksen kuvaukseen tuo se, että Suomi yhtenä harvoista maista on jo pitkään joutunut
tukeutumaan oppimistulosten kehityksen seurannassa pitkälti kansainvälisiin oppimis-
tulosarviointeihin (OECD:n PISA, IEA:n TIMSS ja PIRLS), joista etenkin PISA:ssa mitattu
osaaminen on sen osa-alueiden nimistä huolimatta varsin etäällä perusopetuksen ope-
tussuunnitelman tavoitteista. Etenkin PISA:n tulosten vertailussa on myös käynyt ilmi,
miten osaamisen kehityksen lasku on Suomessa poikennut selvästi naapurimaidemme
kehityksestä – ilmiö, joka jää luonnollisestikin havaitsematta Karvin kansallisissa suoma-
laiseen opetussuunnitelmaan perustuvissa arvioinneissa, joissa kehityksen on kuitenkin
voitu todeta olevan polarisaation osalta varsin samanlainen kuin edellä mainituissa kan-
sainvälisissä arvioinneissa.

Näen nyt julkaistun raportin tuoman erityisen lisän keskusteluun syntyvän korostetusti
siitä, miten se nostaa esiin kansallisen arvioinnin toteutustavan mahdollisena Suomen
ja naapurimaidemme (Ruotsi, Norja, Tanska ja Viro) toisistaan poikkeavan osaamisen ke-
hityksen taustatekijänä. Karvin otospohjaisista arvioinneista poiketen mainituissa
maissa on käytössä koko ikäluokan kattavia arviointeja – so. kansallisia kokeita – ainakin
joissain keskeisissä lukuaineissa yhdellä tai useammalla luokka-asteella. Näiden ohella
niin kyseisissä maissa kuin useimmissa muissakin Euroopan maissa koulutuksen laatua
seurataan myös koulutarkastuksen keinoin – ero, joka ei tosin nouse esiin tarkastusvalio-
kunnan raportissa.

On totta, että otospohjaisilla arvioinneilla voidaan arvioida saatavan riittävän tarkka kuva
osaamisen tasosta ja kehityksestä kansallisen kehityksen seurantaan. Karvin arvioinnit
ovat kuitenkin toistamiseen paljastaneet, miten koulutason oppilasarviointi eli

oppilaiden arvosanat poikkeavat huomattavassa määrin heidän kansallisessa arvioinnissa osoittamastaan osaamisesta. Vaikka tiedän useimpien kollegojeni vastustavan kansallisia kokeita, olen valmis jo tästä syystä yhtymään Karhusen ja kollegoiden ehdotukseen siirtymisestä kokonaisaineistoon perustuvaan arviointiin. Oma näkemykseni ei kuitenkaan perustu vain kokonaisaineiston luomaan tarkempaan kokonaiskuvaan kansallisen koulutuspolitiikan ohjaajana, vaan vahvasti myös lainsäädännössä sekä kyseisessä raportissa korostettuun lasten oikeuksien seurantaan.

Vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteisiin jälkikäteen lisättyjen yhdeksän ja kuudennen luokan arviointikriteerien tavoitteena oli arvioinnin yhtenäistäminen, mutta jo viimeisimmässä Karvin arvioinnissa kävi ilmi, että nuo kovin yleisellä tasolla kuvatut kriteerit eivät täytä tavoitettaan arvosanojen vertailukelpoisuuden takaajina. Kyse ei sinänsä liene opettajien arviointiosaamisen ongelmista vaan siitä, että yksittäisen koulun opettajien on mahdotonta tietää, minkä tasoista osaamista ilmenee muissa kouluissa. Itse näen lisäksi, että – ylioppilastutkinnon tapaan – kansalliset kokeet tarjoaisivat niin oppilaille, vanhemmille kuin opettajillekin ohjeellista tietoa siitä, minkälaista osaamista (ja siis myös opetusta) eri luokka-asteilla on kohtuullista odottaa.

Toki myös kaltaiseni kansallisten kokeiden kannattajat ovat tietoisia ongelmista, joita niihin liittyy – esimerkiksi pelätty *teaching for test* eli kansallisen kokeen mahdollisesti rajoittava vaikutus siihen, mihin opetus kohdistuu. Itse kuitenkin näen tämän ennen kaikkea haasteena kokeiden laatimiselle. Rinnastuksen tarjonnee se, että harva näyttää olevan huolissaan siitä, että ylioppilastutkinto kohtuuttomalla tavalla supistaisi lukiolaisten opintoja ja oppimista – huolimatta heille tutkinnossa tarjotusta valinnan vapaudesta. Paremminkin sen kokeet toiminevat ohjeena niin opiskelijoille kuin opettajille sen suhteen, mitä tietoja ja taitoja eri oppiaineiden opiskelun toivotaan opiskelijoille tuottavan.

Näen, että kansallisille kokeille olisi paikkansa ainakin muutamalla luokka-asteella ennen peruskoulun päättymistä (esim. 3. ja 6. luokka) vähintäänkin äidinkielessä ja matematiikassa – oppiaineissa, joiden hallinta on ehdottoman tärkeä edellytys sille, että oppilas pystyy seuraamaan opetusta ja etenemään opinnoissaan seuraavilla luokka-asteilla. Erityisen tärkeänä ei vain osaamisen tukemisen ja seurannan vaan myös oppilaiden oikeusturvan näkökulmasta näkisin kuitenkin kansallisen kokeen käyttöönoton perusopetuksen päättyessä – vain se turvaisi kaikille oppilaille mahdollisuuden tietoisesti työskennellä kohti arvosanoja, joiden avulla pyrkiä ja tulla hyväksytyksi haluamaansa toisen asteen oppilaitokseen.

Ensimmäinen askel voisi ymmärtääkseni hyvin olla raportissa ehdotettu parlamentaarinen komiteatyöskentely ja sitä tukeva kansallisten arviontien pilotointi.

Suomalaisessa arviointikeskustelussa on vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteista lähtien nähty formatiivinen ja summatiivinen arviointi kuin vaihtoehtoina, joista ensin mainittu on siihen liitetyn opetuksellisen palautteen myötä koettu oleellisesti

summatiivista arviointia arvokkaampana. Itse kuitenkin kuulun niihin, jotka näkevät kyseiset käsitteet ennen kaikkea arvioinnin tulosten käytön kuvaajina, tarvitseehan formatiivinenkin arviointi pohjakeen tiedon oppilaan osaamisesta ja/tai sen mahdollisista puutteista. Tästä näkökulmasta näen myös kansallisten kokeiden tarjoavan kouluille mahdollisuuden oman koulun tulosten formatiiviseen tulkintaan eli välineeksi pohtia, miten kehittää omaa opetusta tavalla, jolla paikata mahdollisia heikkouksia vertailussa muiden koulujen tuloksiin.

Opetuksen kapeutumista koskevan *'teaching for test'* -huolen ohella toinen kansallisiin kokeisiin liitetty huoli koskee tämänhetkistä julkisuuslainsäädäntöä ja sen mahdollistamaa (tai jopa edellyttämää) koulujen paremmuuteen perustuvaa listausta (*'ranking list'*), jonka koetaan oikeutetusti olevan uhka lähikouluperiaatteelle. Vaikka *'koulushoppailu'* on jo jonkin aikaa ollut ilmeinen ainakin suurimpia kaupunkeja koskeva ongelma, kenenkään toiveissa ei voi olla koulujen asettaminen julkisesti paremmuusjärjestykseen oppilaiden oppimistulosten perusteella – onhan niiden taustalla pääsääntöisesti erot oppilaiden kotitaustassa kuin koulun opetuksessa. Riskin poistaminen edellyttäisi siis ilmeisesti muutosta julkisuuslainsäädäntöön. Itse kuitenkin näkisin kansalliset kokeet sekä koulutuksen vaikuttavuutta koskevan tiedon että oppilaiden oikeusturvan näkökulmasta siinä määrin tärkeiksi, että toivon ongelman poistamisen vaatiman työn selvittämisen arvoiseksi. Jo tällä hetkellä mahdollisuus koulujen listaamiseen arvosanojen perusteella voisi olla KOSKI-tietovarannon avulla mahdollista, mutta kuten tiedämme, kyseiset arvosanat eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Sen vuoksi niiden käyttö koulutuksen vaikuttavuuden arviointiin on perusteetonta – vaikka jotkut tukijat ovatkin pyrkineet selvittämään eri lukioden tarjoamaa etua vertaamalla lukion sisäänpääsykynnystä ylioppilastutkinnon arvosanoihin.

Kaiken kaikkiaan esitän lämpimän kiitoksen tarkastusvaliokunnalle raportin tilaamisesta ja kirjoittajille tekemästään työstä. Vaikka raportti ei välittömästi johtaisi konkreettisiin toimenpiteisiin koulutuksen vaikuttavuuden ja siihen liittyvien tekijöiden roolin kartoittamisessa (tähän liittyy kannattamani, mutta edellä sivuun jäänyt muun rekisteritiedon yhdistämismahdollisuus kansallisiin arviointituloksiin), jo sen laatiminen ja julkistaminen ovat arvokas panos koulutuksen kehittämiseksi ja oppimistulosten laskusuuntauksen katkaisemiseksi käytävässä keskustelussa.